

Horálek, Karel

Ke koncepci atlasu a výzkumu

In: *Otázky slovanské syntaxe : sborník brněnské syntaktické konference*, 17.-21.IV.1961. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1962, pp. 423-424

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/119462>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

uskutečnit výzkum v množství plánovaných bodů na dvakrát by bylo velmi obtížné a nákladné. Jistě je však žádoucí, aby práce na slovanském jazykovém atlase nebrzdila, ale naopak podněcovala práci na zkoumání syntaktické stavby dialektů jednotlivých jazyků. Výměna zkušeností, ke které při přípravě slovanského jazykového atlasu již došlo a ještě dojde v mezinárodním měřítku, dává k prohloubení a rozvoji zkoumání v jednotlivých slovanských zemích nejlepší předpoklady.

Jistě by bylo žádoucí, aby výzkum syntaxe pro slovanský jazykový atlas prováděli školení syntaktikové. Ale nelze si zastírat skutečnost, že odborníků v nářeční syntaxi máme velice málo a v dohledné době jich nijak podstatně nepřibude. Proto musí být dotazník sestaven tak, aby na jeho základě mohl výzkum provést každý dialektolog s normální jazykovědnou přípravou; instrukce k syntaktické části dotazníku budou ovšem podrobnější než jinde a bylo by žádoucí explorační pro syntaktický výzkum jistým způsobem školit. To by se dalo uskutečnit docela jednoduše. Stačilo by vysvětlit v jednotlivých zemích shromážděným exploračním podstatu zkoumaných otázek, uvést několik příkladů a pak s nimi prakticky prozkoušet zachycování syntaktických jevů nejprve v psaných nářečních textech, pak v magnetofonových zápisech živé řeči. Tak by se naučili jevy v projevu rozlišovat i je zachycovat. Počet jevů zahrnutých do dotazníku nemůže být z praktických důvodů příliš veliký (nebylo by je možno při krátkodobém pobytu v jednotlivých bodech zachytit — celý dotazník bude i tak velmi náročný); nebude tedy tak těžké tyto jevy zvládnout stejně bezpečně jako jevy hláskoslovné, tvaroslovné a lexikální.

KE KONCEPCI ATLASU A VÝZKUMU*

KAREL HORÁLEK (Praha)

Patřím mezi pochybovače; nemám ovšem čas své pochybnosti zde rozvádět. Ale naprosto nepochybuji o tom, že potřebujeme mnoho nových dat k různým účelům, především srovnávacím. Soudruhům, kteří na slovanském atlase pracují, bych doporučil, aby vypracovali podrobnější a důkladnější koncepci celé práce. Budu se dále vyhýbat i tomu slovu atlas, protože i v něm vidím určitou zá vadu. Vlastně zde v první řadě nemůže jít o atlas. Některé referáty to různým způsobem naznačily, myslím však, že atlas není ani prostředkem, ani cílem, a to je třeba říci primárně. Nedovedu si představit, jaký úkol bude plnit takový soubor map. Ale jsem také slavista a tu mám především zájem o výzkum; kladl bych přirozeně důraz na to, aby výzkum byl systematický a aby byl nějakým způsobem zpřístupňován. Mapy mají především funkci znázorňovací a pedagogickou. A jiná otázka je, že některé

* Reprodukováno podle magnetofonového zápisu. (Pozn. red.)

mapy se mohou také stát nepopulárním pramenem informací. Nestačí prostě zdůrazňovat, jakým způsobem se to zužitkuje, je třeba promýšlet koncepci výzkumu. To jen tak všeobecně; příležitostně se k tomu vyjádřím někde jinde. I v Sovětském svazu zahájili diskusi o atlasu. Jistě bude na nás na všech, abychom využili této příležitosti a k věci se jasně vyjádřili.

Pokud jde o výzkum syntaktických jevů, tak tady mám pochybnost metodologického rázu. Nechci tvrdit, že je úplně neschůdné zkoumat pomocí dotazníku syntaktické jevy. I v^o tom se už něco dělalo, ale nakonec hlavním pramenem poznání o syntaktických jevech musí být texty. Co získáme s dotazníkem, to jsou neživé útvary jazykové, umělé konstrukce, ať je dotazník vypracován sebelépe. Totiž v syntaktických jevech víc než v jiných jevech jazyka, víc než v jiném jazykovém plánu uplatňuje se moment potenciality. V syntaxi je mnoho možného, co je dáno morfologickými prostředky a jinými předpoklady, a nerealizuje se to. Mnoho věcí se člověku zdá možných, když je slyší jako vytrženou poznámku. A když bychom se na takovou věc ptali, odpovíme si, že se vyskytuje. Ale kdybychom udělali textový výzkum, zjistili bychom, že se věc nevyskytuje. To jsou myslím principiální otázky metodického rázu a je třeba se nad nimi zamyslet.

A ještě jedna poznámka, týkající se syntaktických jevů, totiž to, co jsem již naznačoval na začátku konference ve svém stručném diskusním projevu a co se myslím také objevovalo v některých projevech, ne však dost důrazně. Konečně snad referát s. Hausenblase tam mířil z jiné strany a jiné referáty se toho též dotýkaly. Nám tu jde o mluvené projevy. Je třeba určit si takový běžný projev jazykový, běžné mluvčí nářečí. Musíme si potom postavit také otázku stylistické diferenciaci v nářečí, otázku stylistických vrstev. Přece nemůžeme vyloučit z lidového jazyka, kdybychom to formulovali tímto označením, lidové slovesné umění. Tam se nám syntax jeví jinak než v běžných projevech. Samozřejmě, že se to všechno může vyloučit z dotazníku a vůbec z okruhu těchto otázek, ale já si myslím, že pro ty potřeby, které by při našem podniku sledovala srovnávací slovanská jazykověda, neměly by být tyto otázky a tento zřetel pominuty.

О ВОЗМОЖНОСТЯХ МЕТОДОВ ЛИНГВИСТИЧЕСКОЙ ГЕОГРАФИИ ПРИ ИЗУЧЕНИИ ДИАЛЕКТНОГО СИНТАКСИСА

ЕЛЕНА ВАСИЛЬЕВНА НЕМЧЕНКО (Москва)

В связи с высказанным проф. К. Горалком сомнением в целесообразности изучения синтаксических явлений в общеславянском лингвистическом атласе, мне представляется необходимым хотя бы очень кратко